

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

ганами виконавчої влади без належної узгодженості в частині складу таких відомостей, порядку їх формування та надання.

Висновки

На підставі вищенаведеного можна зробити такі висновки стосовно розпорядження державним майном на сучасному етапі розвитку економіки України:

1. Зосередити, як це пропонується програмою економічних реформ, у Фонді державного майна за безпосереднього управління Кабінету Міністрів України функцію власника державного майна, оскільки він:

- здійснює облік об'єктів державної власності;
- виступає від імені держави засновником господарських організацій, до статутних капіталів яких передається державне майно;
- виступає в установленому порядку правонаступником державних підприємств стосовно суб'єктів господарювання, раніше створених за їх участю, а також державних внесків до статутного капіталу недержавних суб'єктів господарювання;
- погоджує (приймає) рішення про передачу об'єктів державної власності в комунальну власність, до сфери управління інших уповноважених органів управління або Національній академії наук України, галузевим академіям наук;
- виступає відповідно до законодавства орендодавцем державного майна.

2. Залишити уповноваженим Кабінетом Міністрів України органам з управління державним майном лише функцію управління (як здійснення процесу цілеспрямованого впливу з боку суб'єктів на об'єкти з функції контролю метою направлення їх дій і отримання потрібних результатів), делегувавши Фонду державного майна отримання безпосередньо від об'єктів управління інформації про їхню діяльність шляхом внесення змін до відповідних нормативних актів Кабінету Міністрів України.

3. Зобов'язати суб'єктів управління (балансоутримувачів) надавати до Фонду державного майна інформацію про введення в дію об'єктів капітального будівництва, що будувалися за бюджетні, або з залученням бюджетних коштів.

4. Зобов'язати Фонд державного майна забезпечити централізований доступ до інформації суб'єктів управління про об'єкти державної власності уповноваженим Кабінетом Міністрів України органам з управління державним майном з використанням сучасних інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Вінник О.М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення. [Монографія] / О.М. Вінник. – К.: Атіка, 2003. – 352 с.
2. Институциональная экономика: [учебник] / Под общ. ред. А. Олейника. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 704 с. – (100 лет РЭА им. Г.В. Плеханова).
3. Норд Д. Институції, інституційна зміна та функціонування економіки / Даглас Норд; [пер. с англ. І. Дзюб]. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
4. Публичные услуги и функции государственного управления / Под ред. А.Е. Шаститко. – М.: ТЭИС, 2002. – 160 с.
5. Реформування відносин власності в Україні: [монографія] / Під ред. О.Ю. Рудченка, С.Ю. Ледомської. – К.: КФ ДП НДЕІ Мінекономіки та з питань європейської інтеграції. – 2004. – 502 с.
6. Ротбард М. Власть и рынок: государство и экономика / Мюррей Ротбард; [пер. с англ. Б.С. Пинскера под ред. Гр. Сапова]. – Челябинск: Социум, 2010. – XII + 418 с. [Серия «Австрийская школа». Вып. 22].
7. Савас Э.С. Приватизация: ключ к рынку: пер. с англ. – М.: Дело, 1992.
8. Сатаров Г. Как в капле воды [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://www.ej.ru/?a=note&id=10990#>
9. Стігліц Джозеф Е. Економіка державного сектору / Стігліц Джозеф Е. [пер. с англ. А. Олійник, Р. Скільський]. – К.: Основи. 1998. – 854 с.

УДК 330.3:519.816

О.В. ОЛЬШАНСЬКА,

д.е.н., доцент, зав. кафедри регіональної економіки, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Методологічні засади формування когнітивної економіки

У статті розглядаються передумови виникнення нового напрямку сучасної економічної теорії – когнітивної економіки. Обґрунтовані методологічні, теоретичні та концептуальні підходи до трактування когнітивної економіки як міждисциплінарної науки.

Ключові слова: когнітивна економіка, інтелектуальні системи в економіці, когнітивне управління, когнітивні технології.

А.В. ОЛЬШАНСКАЯ,

д.э.н., доцент, завкафедрой региональной экономики,

Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана

Методологические основы формирования когнитивной экономики

В статье рассматриваются предпосылки возникновения нового направления современной экономической теории – когнитивной экономики. Обоснованы методологические, теоретические и концептуальные подходы к трактовке когнитивной экономики как междисциплинарной науки.

Ключевые слова: когнитивная экономика, интеллектуальные системы в экономике, когнитивное управление, когнитивные технологии.

A. OLSHANSKA,

doctor of economic sciences, associate professor,

Head of Department of Regional Economics Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Methodological bases of formation of cognitive economy

The article considers the prerequisites of the new trend of modern economic theory – cognitive economy. It is substantiated methodological, theoretical and conceptual approaches to the interpretation of cognitive economy as an interdisciplinary science.

Keywords: cognitive economy, intelligent systems in economics, cognitive management, cognitive technologies.

Постановка проблеми. Когнітивна економіка є одним з найактуальніших напрямів розвитку економіки. Як новітня соціально-економічна формація, в рамках якої здійснюється виробництво, формалізація, поширення і використання знань, вона викликає глибокий інтерес у науковців не тільки сфери економічної науки, а й у фахівців в області психології, нейробіологів та інформаційних технологій [1]. Звідси когнітивна економіка зосереджена на вивченні процесів прийняття рішень людиною в економічній діяльності в умовах невизначеності, поясненні природи знання, впливу знанневих чинників на еволюційні зміни соціальних інститутів.

Пропонується узагальнення теоретичної концепції когнітивної економіки як міждисциплінарної науки на перетині деяких розділів інтелектуальних систем в економіці, когнітивних моделей, нечіткої логіки, управління знаннями в економіці та когнітивної бізнес-аналітики.

Метою статті є обґрунтовані методологічні, теоретичні та концептуальні підходи до трактування когнітивної економіки як міждисциплінарної науки.

Виклад основного матеріалу. Однією з передумов когнітивної економіки є зростання потреб в економічних знаннях. Нові знання необхідні для формування інтелектуального капіталу, який відповідає вимогам сучасних умов господарювання з високою конкуренцією та посиленою структурною невизначеністю. Оскільки знання стають самостійним об'єктом економічних відносин у вигляді патентів, винаходів та носіїв знань, чиї знання стають джерелом нових продуктів та послуг у вигляді інновацій, когнітивний підхід в економіці стає все більш актуальним.

Сутність знання в різних науках трактують по-різному. Концепція знання за Р. Аккофом, де запропоновано для аналізу процесу формування знання і його ролі у свідомості людини сформована як схема із п'яти категорій: дані → інформація → знання → розуміння → мудрість. Так, знання є результатом практичного досвіду у використанні оброблених даних – інформації з одного боку, та являються передумовою формування нової якісної категорії «мудрість».

Інформаційне суспільство у своєму розвитку прямує до нової формації – суспільства знань або когнітивного суспільства. Виходячи з цього когнітивний підхід в економіці забезпечує фундамент побудови нової економіки, на основі якої стане можливим перехід до знанневого суспільства.

В основі когнітивного підходу в економіці використовується теоретичні та методичні аспекти когнітивної психології, яка вивчає процеси мислення, інтерпретації та формування знання в свідомості людини [2]. Практичний апарат когнітивної психології – когнітивне моделювання – пристосований до вирішення проблем не тільки у сфері дослідження розумової діяльності, а й може ефективно використовуватись для дослідження механізмів функціонування соціально-економічних систем [3].

Методологія когнітивного моделювання, призначена для аналізу і прийняття рішень в невизначених ситуаціях, була запропонована американським дослідником Р. Аксельродом [4].

Спочатку когнітивний аналіз сформувався в рамках соціальної психології, а саме – когнітивізма, що займається вивченням процесів сприйняття і пізнання особистістю себе та дійсності.

Застосування розробок соціальної психології в теорії управління призвело до формування особливої галузі знань

– когнітивістики, що сконцентрована на дослідженні проблем управління та прийняття рішень.

Уперше центр когнітивних досліджень був створений у Гарварді в 1960 році, що вважається датою зародження когнітивістики як науки. Створення такого центру досліджень було зумовлено результатами досягнень 50-х років XX ст. у сфері штучного інтелекту, появи перших електронно-обчислювальних машин та дослідженнями мозкової активності людини.

Когнітивне моделювання дозволяє досліджувати проблеми з нечіткими чинниками і взаємозв'язками та враховувати зміни зовнішнього середовища при формуванні системи управління.

Використання когнітивного моделювання сприяє кращому розумінню проблемної ситуації, виявлення протиріч і якісному аналізу системи. Мета моделювання полягає у формуванні та уточненні гіпотези про функціонування досліджуваного об'єкта, що розглядається як складна система, яка складається з окремих, але взаємопов'язаних між собою елементів і підсистем. Для того щоб зрозуміти і проаналізувати поведінку складної системи, будують структурну схему причинно-наслідкових зв'язків елементів системи. Аналіз цих зв'язків необхідний для реалізації управління процесами в системі [5].

Такі технології все більше використовуються у стратегічному та оперативному плануванні від мікро- до мегарівня. Застосування когнітивних технологій в економічній сфері дозволяє в стислі терміни розробити й обґрунтувати стратегію економічного розвитку підприємства, банку, регіону або цілої держави з урахуванням впливу змін у зовнішньому середовищі. У сфері фінансів і фондового ринку когнітивні технології дозволяють врахувати очікування учасників ринку. У військовій області та області інформаційної безпеки застосування когнітивного аналізу і моделювання дозволяє протистояти в інформаційній війні, розпізнавати конфліктні структури, не доводячи конфлікт до стадії збройного зіткнення.

Когнітивна економіка пов'язана структурно, методологічно і технологічно з методами штучного інтелекту та управління знаннями в економіці та включає в себе три основні області: когнітивні системи в економіці, когнітивне управління і когнітивні технології в економіці [6].

Когнітивні системи в економіці пов'язані з використанням в економічній сфері методів і моделей штучного інтелекту, інтелектуальних інформаційних систем, систем підтримки прийняття рішень, інтелектуальної обробки даних. Розвиток нових методів економічного моделювання, заснованих на когнітивних моделях бізнес-аналітики стає важливим інструментом підтримки управлінських рішень в економіці. Прикладом практичної реалізації цього інструментарію є інтелектуальні системи планування виробництва, динамічні експертні системи диспетчерського управління підприємством, фінансовий аналіз і планування на основі нейромереж і еволюційних алгоритмів, інтелектуальні системи управління інвестиційним портфелем та управління ризиками [7].

Когнітивне управління є ключовою сферою когнітивної економіки. В цій області тісно пов'язані теоретичні підходи до управління сучасного типу в розрізі економіки інновацій, формування інтелектуального капіталу, реінжинірингу бізнес-процесів та управління змінами. На перший план виходять проблеми управління ефективністю розвитку еконо-

міки на основі вивчення загальних та часткових тенденцій в соціально-економічній сфері та суспільства в цілому.

Когнітивні технології в економіці засновані на застосуванні когнітивної науки (когнітивістики) до процесів, що проходять в економічних системах різних типів, яка вивчає моделі та механізми прийняття економічних рішень та інтерпретує поведінку економічних суб'єктів. Методами когнітивістики, міждисциплінарного наукового напрямку, що об'єднує теорію пізнання, когнітивну психологію, нейрофізіологію, когнітивну лінгвістику і теорію штучного інтелекту, являються комп'ютерні моделі, взяті з теорії штучного інтелекту, і експериментальні методи, узяті з психології і фізіології вищої нервової діяльності, для розробки точних теорій роботи людського мозку.

Тобто когнітивна економіка має справу з експериментальним аналізом того, як власне людина приймає економічні рішення, що доводить теорію обмеженої раціональності поведінки економічних суб'єктів [8]. Когнітивна економіка частково перетинається з теоріями еволюційної, поведінкової та експериментальної економіки, так як в цих областях наукових досліджень використовуються методи нейрофізіології, психології, лінгвістики, філософії, що реалізуються практично за допомогою сучасних інтелектуальних інформаційних технологій. Нові наукові напрямки когнітивної економіки виникають на перетині цих областей. На перетині когнітивних систем в економіці та когнітивного управління виникають такі напрями як бізнес-аналітика, інтелектуальний веб-аналіз та аналіз даних і тексту. В результаті реалізуються сучасні системи підтримки прийняття рішень та системи обробки даних для інноваційних бізнес-процесів.

Когнітивні технології та когнітивні системи в економіці дають на перетині гібридні інтелектуальні експертні системи з налаштуванням на свідомість і логіку експерта. Вони складаються з когнітивної та аналітичної частини, причому нижній рівень – когнітивний, надає інформацію для обробки верхнім, аналітичним, рівнем. При перетині областей когнітивного управління і когнітивних технологій в економіці з'являються такі напрямки, як когнітивний маркетинг, когнітивний менеджмент тощо [9].

На перетині областей когнітивного управління, когнітивних технологій та когнітивних систем в економіці лежать системи бізнес-аналітики на основі інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень, що використовують детальний аналіз діяльності економічного суб'єкта, а також тестування якостей людини, що приймає рішення по параметрам її мозкової активності для параметричного налаштування інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень. З цією областю також пов'язані роботи з інтеграції моделей прогнозу й оцінювання неструктурованих ситуацій на основі підходів когнітивного моделювання. Такі моделі охоплюють всі етапи процесу підтримки прийняття рішень і призначені для підтримки діяльності аналітиків в умовах невизначеності.

Орієнтація на моделювання інтерпретованих експертом знань про ситуацію в розрізі унікальності та особливостей його уявленнь щодо ціленаправленості дій і досягнення мети управління при врахуванні динамічних властивостей керованої ситуації дозволяє знизити рівень невизначеності

при прийнятті економічних рішень. Також когнітивне моделювання використовується для дослідження впливу емоцій на прийняття рішень, процесів навчання та проблем невідповідності інтерпретації знання.

Висновки

Формування когнітивної економіки як феномену та наукового напрямку пояснюється глобальними науково-технічними змінами в суміжних науках, таких як нейрофізіологія, медицина, інформаційні технології, теорія систем, теорія інформації, що дозволяє більш повно зрозуміти природу таких суспільних відносин як економіка. Тим самим зрозумілість цих суспільних процесів дозволить ефективніше спрямовувати управлінський вплив на проблемні області. Поширення теоретичного знання та поєднання практичного досвіду його використання прискорює суспільний розвиток. Побудова економіки та суспільства нової формації пов'язана з розвитком міждисциплінарних напрямів науки, в першу чергу, з когнітивістикою, яка намагається відповісти не тільки на питання «в чому сутність знання і який механізм його появи?», а й «як управляти знаннями для досягнення найвищого соціально-економічного ефекту?».

Використання теоретичних та експериментальних результатів таких напрямів науки продиктовано сучасною складністю усіх соціально-економічних процесів, що спричинено багатьма факторами, явними та неявними. Так, знання як рушійна сила еволюції суспільства дає в результаті високий рівень науково-технічного прогресу, але тим самим ставить все нові питання для науковців. У сфері когнітивної економіки залишається широке поле діяльності щодо створення та появи нових перспективних теоретичних та практичних напрямів розвитку сучасної економічної думки. Такий розвиток дозволить у майбутньому в побудові якісно нового суспільства – суспільства знань та мудрості.

Список використаних джерел

1. Ross D. Economic Theory and Cognitive Science: Microexplanation. The MIT Press, 2005.
2. Neisser, U. (1976) Cognition and Reality: Principles and Implications of Cognitive Psychology. WH Freeman
3. Рапопорт А. Математические аспекты абстрактного анализа систем. В кн.: Исследования по общей теории систем. Сборник переводов. М.: «Прогресс», 1969, С.83–105.
4. Axelrod R. The Structure of Decision: Cognitive Maps of Political Elites. – Princeton. University Press, 1976.
5. Максимов В., Качаев С., Корноушенко Е. Управление сферами банковской деятельности // Банковские Технологии, №5–6, 1999.
6. Абдикеев Н.М., Аверкин А.Н., Ефремова Н.А. Когнитивная экономика в эпоху инноваций // Вестник РЭА, 2010, №1.
7. Абдикеев Н.М. Проектирование интеллектуальных систем в экономике. – М.: Экзамен, 2004.
8. Simon, Herbert (1976), Administrative Behavior (3rd ed.), New York: The Free Press.
9. Abdikeev N., Tarasenko S. Cognitive Decision Support System architecture // Cognitive Modeling in Linguistics – The VIII International Conference, Varna, Bulgaria. – Proceedings, September 4–11, 2005.